

SENT

Časopis za književnost, umjetnost i kulturu

Glavni i odgovorni urednik
Enes Halilović

Grafička oprema
Milojko Milićević

Na naslovnoj strani
Davor Vuković, *Jadransko čudo*
akrilik na platnu

Izdavač
Građanski forum
Novi Pazar

Poštanski fah 130
+ 381 64 15 29 225
kl_sent@yahoo.com

SENT

Broj 30-31

Novi Pazar 2014

$$y = f(x_0) + f'(x_0) \cdot (x - x_0)$$

DODIRNE TAČKE U RATU _____
„ERNESTINE HOFF”
Borislav Radović (5)

JA SAM DODIRNA TAČKA _____
Interview: Nina Živančević (7)

DODIRNE TAČKE U PRIRODI _____
KAO SABLJA DEMISKIJA ZIMA
CIČA... Alaudin Sabit Užičanin (13)

DODIRNE TAČKE U PREVODU _____
ULUDAČ Nazim Hikmet (14)

DODIRNE TAČKE U RELIGIJI _____
ISA AL-MASIH (ISUS KRIST)
U DJELIMA MUSLIMANSKE
POBOŽNOSTI I SUFIJSKE
NADE
Enes Karić (20)
KNJIŽEVNOST, REČ, RELIGIJA
Elma Halilović (38)

DODIRNE TAČKE U CIKLUSIMA _____
LUTKE Ginter Gras (44)
KUĆA NA PRODAJU
Miroslav Mićanović (48)

DODIRNE TAČKE U POEZIJI _____
POGLED Fazil Husni Daglardi
(60) JESI LI TI JA Bulent Edžević
(61) IRSKA 1972. Paul Durcan
(62) KAKO BI? Mihael Kriger
(63) ČOVJEK KOJI JE BJEŽAO
OD
BOLI Charles Mungoshi (64)

SPOZNAJUĆI SVIJET
Džengiz Metin (65)
*** Silvija Čoleva (66)
LAMENT RATNIKA
Nnamdi Olebara (67)
KRAJ DANA VRELIH SEĆANJA
Fahredin Šehu (69)
*** Ana Rostokina (70)

DODIRNE TAČKE U FILOZOFIJI _____
ISHODIŠTA POVIJESNIH
FRUSTRACIJA
Rasim Muminović (72)

TANGERE _____
KRV Nikola Bertolino (93)
BLUE MOON Damar Karakaš
(95) KONAC PAMUČNE
MAJICE POD PAZUHOM
Senadin Musabegović (107)
DODIRNE TAČKE
Slađana Ilić (118)
NA PRVOJ LINIJI FRONTA
Srđan Srdić (131)
OSTAJE NAM TOLEDO
Berislav Blagojević (142)

DODIRNE TAČKE U PROŠLOSTI _____
JEDAN STARI UDŽBENIK
Olga Zirojević (146)
O BARBARI I OBIČNOSTI
Danijela Jovanović (150)
DŽABERVOK
Barbara Kingsolver (151)

TANGENTE

DODIRNE TAČKE U SNU
Tomislav Marinković (165)
TAČKE U POEZIJI
DRAGOSLAVA
DEDOVIĆA Stevan Tontić
(167) ISTRAŽIVANJA U
PESNIČKOM OBRAĆANJU KAO
MERA OPSTANKA JEZIKAI NAS
U NJEMU
Aleksandar B. Laković (183)
ŽIG KOJI ĆE NAS
NADŽIVETI
Dobriroje Stanojević (189)
PREVOĐENJE Lana Derkač
(192) PUTOPIS I „DODIRNE
TAČKE”
Vladimir Martinovski (195)
PARAZITI SU MEĐU NAMA –
HIGIJENSKI ČISTO
Ana Isaković (201)
STUBOVI KULTURE
Vesna Radman (205)

TAČKE

MOHENDŽO DARO
Dragoljub Pavlov (209)
I TI CRNOGORCI
Ibrahim Hadžić (212)
GLEDAJUĆI S PROZORA
Sonja Manojlović (219)
NEZATAJENO
Duško Novaković (220)
SVJETLO MRAKA
Jasna Šamić (222)
TAMNI TREPET
Milica Kralj (224)
PRSTOZOR
Sead Muhamedagić (225)
O ŽENSKOJ NESPOSOBNOSTI
DA PROCENI ŠETU
Miodrag Raičević (226)
DODIR Nikola Vujčić (227)
A ČIJA SAM JA? LJUBAVNA ILI
DRŽAVNA?
Ferida Duraković (229)
JEDNA ZATVORSKA
Fikret Cacan (231)
RALO MOGA OCA Faiz Softić
(232) STATISTIKA
Milojko Milićević (234)
*** Dejan Ilić (235)

ULICA GAZI HUSREV-BEGOVA
Dragoslav Dedović (237)
TAKT Marija Knežević
(238) VRATA OTRANTA
Damir Šodan (239)
NURNBERG, PUZZLE
Zoran Bogner (240)
LICE PRIJATELJA
Miroslav Kirin (242)
KADA SE LUPIŠ SA SJEKIROM
PO NOZI DOK CIJEPAŠ DRVA
Tomica Bajsić (243)
TRI POJASA Zehrija Bulić
(244) ЗЕМЉА Драган Хамовић
(246) DAKOTA ŽENA KOJA
SADI
ZEMLJU Ivan Herceg (247)
VALJALO BI STVARI NAZVATI
PRAVIM IMENOM
Ervin Jahić (248)
PERIKE Dejan Aleksić (250)
HRONIKA Gojko Božović (252)
ALCHAJMEROVA LJUBAVNICA I JA
Nataša B. Odalović (254)
ODSTREL
Marijana Jovelić (257)
USAMLJENICI Ivica Đikić (261)
SA GRANICE Petar Matović
(263) VLADIMIROV PUT
Svetlana Kalezić Radonjić (264)
PATRIŠIJA, FLAMENKO
PLESAČICA Nadija Rebronja
(266) HRAM Jana Aleksić (267)
GIPSANI LAVOVI
Ilhan Pačarić (268)
MAJKO, BIT ĆE DOBRO SAMO
JOŠ DA POSTANEMO ANĐELI
Almin Kaplan (269)
*** Bojan Vasić (270)
SUSTVA Vladimir Vukomanović
Rastegorac (271)
SLIKA Haris Jašarević (274)

DODIRNE TAČKE ANTIČKE

RAKRSNICA Enes Halilović (275)

KRENULI SU PO SENTU (277)

KNJIŽEVNOST, REČ, RELIGIJA¹

Elma Halilović

Kada govorimo o religiji imamo na umu da je u pitanju učenje koje se tiče najvišeg bića, božanstva. Ukoliko pođemo od pretpostavke da je sve jedna religija i da je Bog objavljujući svete knjige preko svojih poslanika ustvari zahtevao verovanje u Njega, u Njegovu jednoću i pokoravanje Njegovim odredbama, onda se s pravom možemo zapitati zašto uopšte govoriti o različitostima. O ovoj temi bi se moglo nadugačko i naširoko govoriti, jer sama religija otvara brojne mogućnosti tumačenja i ispitivanja, ali valja poći od toga šta islam, hrišćanstvo i judaizam imaju zajedničko.

Zajedničko je ono što je ostalo nepromenjeno, a potvrđeno. To je pre svega verovanje u jednog i jedinog Boga, pa ma kako Ga nazivali. To je neprikosnoveno načelo monoteističkih religija. Iako je religija vera u Boga, ona je u stvari okrenuta i čoveku i to čoveku kao jedinki čiji život reguliše, ali i čoveku kao društvenom biću, jer reguliše ponašanje u porodici, zajednici, sistemu, državi, društvu. Religija ima za cilj da ukaže čoveku na to kako živeti, ona je večita pratilja ljudskog roda, graditeljka društvenog poretka, ali i njegova moralna i fizička vodilja.

Međureligijski dijalog obuhvata spektar tumačenja koja se odnose na tumačenje organizma pravila u okviru jedne religije, na više učenja, na odnos religija, kao i na njihov uporedno

¹ Tema je izlagana na X književnim susretima *Muhamed Abdagić* u Sjenici 2009. godine.

posmatrani pojedinačni odnos prema društvenim fenomenima kao što su umetnost u svojim raznorodnim reflektovanjima i nauka u različitim disciplinama.

Kada govorimo o interreligijskom dijalogu kroz prizmu književnosti, važno je napomenuti da se sama religija ostvaruje kroz reč. U drugoj suri *Kur'ana* se kaže² „Ova knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je onima koji se budu Allaha bojali.” U *Bibliji*, u knjizi *Postanja*³ stoji „I reče Bog“. Reč i knjiga imaju fundamentalnu ulogu u religijskim interpretacijama, jer se rečju kazuje. Reč je ta koja vernika približava onome što nije video, na osnovu reči on veruje u Raj i Pakao iako ih nije video. Veliki je značaj verovanja u nevidljivo što je u islamu poznato kao gajb. Reč je korak do nevidljivog. Manes ili Mani u trećem veku u Persiji prikazivao je slike i predstavljao ih kao objavu, ali se ovo verovanje, u ovom slikovnom iskazu, nije održalo, jer se na osnovu slika ne može verovati u nevidljivo. Ono što oko vidi nije dovoljno duši za dočaravanje onoga što oko nije videlo i što tek treba da vidi. Reč je način i put.

Religijske knjige nose izuzetnu estetsku vrednost iskazanu rečju, a svako vreme traži reči među religijama, raspravu, razgovor, tumačenje, upoređivanje, komunikaciju. Knjiga i reč zauzimaju važno mesto kao osnove u komunikaciji između Stvoritelja i čoveka. Reč među religijama je reč sledbenika koji žele da prodru u nadnaravnu prirodu objava i u istorijske, pravne, filozofske i estetske aspekte religijskih učenja.

Kroz vekove možemo govoriti o tesnoj vezi između religije i književnosti, a ta veza najočitija je u mnogobrojnim delima koja su inspirisana verovanjem i koja se ponekad odnose na same događaje opisane u objavama. Dakle, nije religijsko samo ono što je inspirisano na osnovu dogme nego i ono umetničko što želi da prodre u religijsko. 39

Primer za delo

² Prevod značenja *Kur'ana* Besim Korkut.

³ Prevod *Postanja* ili *Prva knjiga Mojsijeva* Aleksandar Birviš.

nastalo iz religijskog ubeđenja je roman *Zločin i kazna*, a sa druge strane primer dela religijski inspirisanog koje govori o zbivanjima koja su utkana u samu religiju je roman *Josif i njegova braća* Tomasa Mana ili *Mesnevi* od Mevlane Džela- ludina Rumija koja na mnogo mesta ima u fokusu religijska tumačenja i događaje, ličnosti iz čijih života se uobličava gledanje na religijske dogme.

Verske knjige često su nepresušan izvor tema koje se ostvaruju kroz literaturu. Opšte je poznato da dela nose poruke, najčešće one univerzalnog značenja kakve nalazimo u religijskim učenjima. Najčešće poruke se odnose na to kako ljubav sve pobeđuje, kako je ona osnov življenja, postojanja i bivstvovanja, a opšte je poznato da religije pozivaju na ljubav. Svakako, neizostavni su i motivi pravednosti, pobede dobra, strpljivosti, samodiscipline, istine, iskrenosti.

Književnost kao sredstvo međureligijskog kontakta poseduje opštu vrednost, jer se kod mnogih prihvata bez predrasude. Međutim, predrasuda pretpostavljamo može postojati kod mnogih pri pomisli da se upoznaju sa svetom knjigom neke religije kojoj ne pripadaju. Literatura odoleva zubu vremena, jezičkim i bilo kojim drugim barijerama, a iako je podložna svesnom iskrivljivanju kroz tendenciozna tumačenja, ona nije žrtva izmena, jer nema značaj kao svete knjige, jer je ljudska. Oduvek je književno delo spajalo ljude bar u tom jedinstvenom trenutku dok smo predani slušanju ili čitanju istog.

Ono što je iz okvira religija otišlo u pravcu čoveka, ili svih ljudi, često je proizvelo refleksiju od čoveka ka ljudima kroz umetnost ili kontakt između pripadnika tih religija, kroz tumačenja ili inspiraciju. Zar nije najpoznatiji primer prvi greh čovekov, greh koji je počinio poslanik Adem koji se u hrišćanskoj tradiciji pominje kao Adam; zar nije progonstvo iz raja jedan od najčešćih

motiva u književnosti i celokupnoj umetnosti; zar to nije jedan od nepresušnih motiva i jedna od najupečatljivijih preokupacija

za nas koji smo potomci prvog čoveka? To je, rekli bi smo, ne samo zajedničko nasleđe nego i most međusobne komunikacije i međureligijskog dijaloga. Osnov i dolazak čovekov je više nego jasan kao što se jasno vidi kroz vodu na izvoru, a nizvodno je ponegde nađemo i zamućenu usled ljudskog faktora.

Mnoge knjige, umetnička dela, bile su razlog za upoznavanje i kasnije približavanje određenoj veri, tradiciji i kulturi, jer šta je književnost nego komunikacija izazvana unutrašnjim doživljajem spoljašnjeg i unutrašnjeg koje se transportuje opet prema nečijoj unutrašnjosti. Za sam međureligijski kontakt današnjih ljudi veoma je važno kada se u literaturi sretnu sa religijskim pojmovima, događajima koji nose neku istovetnu poruku ili istovetnim ličnostima koje se mogu naći u svetim knjigama. Takva su dela koja govore o poslaniku Junusu, biblijskom Joni, koji je živio u Ninivi, verovatno za vreme asirskog upravljanja ovim gradom. Poruka njegovog pozivanja na pravdu, potrebnog strpljenja i praštanja, njegovo kajanje u ribi, zaista je univerzalna poruka i da nije takva ne bi bila u Objavi, ali je za današnje ljude veoma važno i poučno kada ovaj motiv nađu u literaturi, u nekom stihu ili u poznatoj priči koju je napisao Muhamed Ahmed Beranik.⁴

Na kraju, značaj zajedničkog u religijama, zajedničkog koje se ogleda u literaturi, jasno je vidljiv kada pogledamo kako je ono što je zajedničko uticalo na neki današnji društveni odnos, kao na primer na neku pravnu normu koja reguliše današnje odnose među ljudima. Poznata ličnost iz drevnog Egipta u svetim knjigama poznata kao Musa a.s. ili u engleskom pre- vodu kao Moses, u srpskom prevodu kao Mojsije, priznata je u svim monoteističkim religijama i u njegove mudžize, tj. nadnaravna svojstva, veruju muslimani, hrišćani i jevreji. U drugoj suri *Kur'ana* od 67. do

71. ajeta stoji:

⁴ Muhamed Ahmed Beranik, „Junus alejhisselam“, u: *Takvim*,
Predsjedništvo Udruženja islamskih vjerskih službenika u SRBiH,
Sarajevo 173-189.

A kada je Musa rekao narodu svome: „Allah vam naređuje da zakoljete kravu“ – oni upitaše: „Zbijaš li ti to s nama šalu?“ – „Ne dao mi Allah da budem nezalica!“ – reče on. „Zamoli Gospodara svoga, u naše ime“ – rekoše – „da nam objasni kojih godina ona treba biti.“ – „On kaže“ – odgovori on – „da ta krava ne smije biti ni stara ni mlada, nego između toga, srednje dobi, pa izvršite to što se od vas traži!“ „Zamoli Gospodara svoga, u naše ime“ – rekoše – „da nam objasni kakve boje treba biti.“ – „On poručuje“ – odgovori on – „da ta krava treba biti jarkorumene boje, da se svidi onima koji je vide.“ „Zamoli Gospodara svoga, u naše ime“ – rekoše – „da nam objasni kakva još treba biti jer, nama krave izgledaju slične, a mi ćemo nju, ako Allah htjedne, sigurno pronaći.“ „On poručuje“ – reče on – „da ta krava ne smije biti istrošena oranjem zemlje i natapanjem usjeva; treba biti bez mahane i bez ikakva biljega.“ – „E sad si je opisao kako treba!“ – rekoše, pa je zaklaše, i jedva to učiniše.

Evo o čemu se ovde zapravo govori: u vreme Musa a.s. neki čovek među sinovima Israilovim bio je veoma bogat, ali nije imao dece. Naslednik njegov bio je njegov sinovac koji se odlučio da ubije tog imućnog čoveka, pa pošto ga je ubio izneo ga je iz kuće i ostavio ga pred vratima nekog drugog čoveka. Ujutru je tužio tog čoveka, pa je došlo do sukoba između dve grupe ljudi koji su krenuli jedni protiv drugih. Tada su pozvali Božjeg poslanika Musaa i izneli mu ceo slučaj, nakon čega je on tražio od njih da zakolju kravu o kojoj *Kur'an* govori u prethodno citiranim ajetima. Ovo, pozivajući se na izvore, kazuje Ibn Kesir u poznatom *Tefsiru*. Ljudi su našli kravu kod čoveka koji je imao samo tu jednu kravu i koji je za nju tražio zlata koliko može stati u njenu kožu. Kupili su tu kravu i zaklali je, a potom su njenim

delovima udarili ubijenog čoveka koji je oživeo i otkrio ko ga je ubio. Ibn Kesir ističe: „Od njegove

imovine ovome nije dano ništa i od tada ubica ne nasleđuje“. I zaista, u današnjim pravnim sistemima, u pozitivnom zakonodavstvu ubica ne nasleđuje onoga koga je ubio. To je proizvod naše zajedničke prošlosti i zajedničkog verovanja i dokaz da su ljudi jedni drugima bliži nego što se obično misli.

Zato je svaki iskren, dobronameran i mudar međureligijski kontakt, ostvaren na bilo koji način pa i kroz književnost, šansa da se proizvede bolja i srećnija budućnost.

Časopis za književnost, umjetnost i kulturu

Broj 30-31 Godina XIII Novi Pazar 2014.
Prvi broj časopisa objavljen je 27. decembra 2001.

Osnivač i glavni urednik Enes
Halilović *Grafička oprema* Milojko
Milićević *Lektura* Elma Halilović
Sekretar redakcije Zehnija Bulić

Izdavač Građanski forum
Novi Pazar, Rifata Burdžovića
11

Poštanski fah: 131

Štampa Grafičar
Užice, 031 515
500

ISSN 1452-970X

Objavljivanje časopisa pomaže
Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije

SENT